

הערות בעניני מכירת ובדיקת חמץ - שיעור 422

I. מכירת חמץ

- (א) **מכירת חדרו או ביתו לעכו"ם** - עיין במ"ב (תמ"ח - ז') שכתב אם א"א לו להוציא החמץ מביתו ימכור לו גם החדר והוי כמו שמכר לו חוץ לביתו ועיין בלחם הפנים על הקיצור שו"ע (ק"ד) שכתב דאם משכירו לו חדרו וכ"ש מכרו הוי המזוזה תעשה ולא מן העשוי שצריך לקנותו ממנו מחדש לאחר הפסח וכ"כ הפר"ח לענין סוכה בחדרים מקורים ויש בו מזוזה ופותחים הקירוי ומסככים בענפים ואחר הסוכות חוזרים ומקריין בקירויה דיש בזה משום תולמ"ה וצריך ליקח המזוזה ולקבוע אותה מחדש ולכרך עליה ועיין בפמ"ג (מ"ז סו"ס תרמ"ג) ובמ"ב (כ"ה) שכתבו דסוכה כזו פטורין מן המזוזה כדעת הפר"ח שהביא הלחם הפנים ועיין בשערי תשובה (תרכ"ו - ז') שחלק על הפר"ח משום שאין בזה תולמ"ה שנעשה תחלה בהכשר (עה"ש תרכ"ו - כ"ד-כ"ו) ועוד דלא יצאה מידי חיוב מזוזה אף בחג מאחר שהוא דירת קבע כל השנה וכ"כ האג"מ (ה - מ - ה) ודלא כהפר"ח ועיין בערוך השלחן (י"ד רפ"ו - כ"ז) שהוא ג"כ חלק על הפר"ח והפמ"ג והמ"ב הנ"ל שסוכרים דאפילו דר שם כל השנה אפ"ה פטורה ממזוזה בשבעה ימים לאו דירת קבע מקרי והוי תולמ"ה וה"ה אפשר כנ"ד בפסח וצ"ע ועיין בשו"ת קנין תורה (ה - ק"י - ו) שהתיר במכירת ביתו או חדרו כשאין העכו"ם דר שם כלל בימי הפסח דמסתמא הפטור הוא דומיא להחיוב דכמו דמזוזה היא חובת הדר ה"ה בהעכו"ם הפטור הוא רק בדר שם ועוד אפילו בבעל מלון ישראל שמשכיר חדר לגוי לאיזה ימים אטו יצטרך ליטול ולחזור ולקבוע המזוזה והראיה גדולה שלא לחוש לזה דפוק חזי מאי עמא דבר וכ"כ האג"מ (שס) דאיכא מעשה מצוה אפילו אם אין כאן חיוב מזוזה בסוכה כזו וה"ה לכאורה במכירת חדרו או ביתו בפסח ודלא כהלחם הפנים וצ"ע
- (ב) **להעמיד כלי חמץ** בגובה הארון במטבח במקום שאין יכול להושיט שם ידו עיין בערוך השלחן (תג"א - ז) שיש להתיר שהוא איסור קל דרבנן שהרי אינן בני יומן ולא דמי מללמוד לפני הנר בשבת דאסור אפילו בגובה שתי קומות ועיין באורחות רבינו (פסח ח"א ט"ז) שלא כסה בנייר הבקבוקים החמוצים הריקים וכדומה בהארון אלא היה קשור שם איזה חבל בשביל היכר (פסקי תשובה תמ"ח - 51)
- (ג) **מכרו כלי החמץ לנכרי האם צריך להטבילם לאחר הפסח** עיין בערוך השלחן (י"ד ק"כ - ג') דכיון שעושין כן מפני חומר איסור חמץ דמדינא אין עוברים על הכלים ככל יראה דבדיקה וביטול סגי לכן לא נקרא שם הכותי עליהם וא"צ טבילה ויש חולקין (חת"ס ק"ט) ואפשר דתלוי אם המכירה הוי מכירה גמורה
- (ד) **למכור חמצו של מי שאינו מאמין בתורתנו** רוב הפוסקים התירו דזכין לאדם שלא בפניו וכ"כ האג"מ (ה - קמ"ט ז' - ה') דהמכירה תופסת אפילו אם הוא קונה חמץ בפסח אמנם אפשר זה בידיעתו אבל בלא ידיעתו והוא גם כן מומר אולי אין אומרים זכין לאדם שלא בפניו
- (ה) **בדיקה במקומות שמוכרים לעכו"ם** עיין במ"ב (תל"ז - סקל"ז) שדעת המקור חיים וח"א שצריך לבדקן והבנין עולם וחת"ס וא"א מקילים וכן המנהג וטעם הדבר דכמו שאין חיוב בדיקה להחמץ שמשייר לצורך מחר לאכילתו ה"נ משייר אותם למחר למכירה
- (ו) **יש אומרים שיש עצה שימכור ביתו** עם כל תכולתו לנכרי ובכך נפטר מבדיקת חמץ עיין במנחת חינוך (מ"ה ט) שהביא מחלוקת ראשונים אם תשביתו הוא בשב ואל תעשה כמו שחיטה או שהוא מצוה בקום ועשה כמו ציצית (פסחים ז') לרש"י בשב ואל תעשה ולתוספות בקום ועשה ומשמע מהרמ"א (תמ"ה - ג) הוא רק בשב ואל תעשה (ישרוף הכלי סגי) מ"מ יש להם לשייר לפחות חדר אחד בביתם שלא ימכרו לנכרי ויקיימו שם מצות בדיקת חמץ בליל י"ד או אם אין שם בליל י"ד יבדקו בליל הקודם לאור הנר בלא ברכה ורשאי לשרוף בלילה מיד
- (ז) **אם יין שרף דינו כחמץ גמור** עיין בשע"ת (תמ"ז - ז) שהביא דעת החכם צבי שיי"ש הנעשה ממאלץ אסור מן התורה דאף שנשתנה טעם המאלץ מ"מ כיון שעיקרו של המאלץ לעשות היי"ש הו"ל כפירות חמוצים שנאכלין ע"י בישול במים ועוד הביא דעת המתירים דכיון במהלך היצור נפסל מאכילת כלב ואף שאח"כ חוזר ומשביח שוב א"א לו להיאסר וע"ע במנחת יצחק (ז - כ"ז) ויש סוברים שהוא זיעה בעלמא ויש סוברים שהוא חמץ נוקשה ואיסורו רק מדרבנן ולכן מותר למוכרו בשטר הרשאה וע"ע בשערים מצויינים בהלכה (ק"ז - ז) שהביא החק יעקב דזיעה היוצא ממשקה כמשקה דמי וכ"כ המ"ב (ד) דחמץ גמור הוא
- (ח) **לקנות חמץ לפני הפסח ולמוכרו במכירת חמץ שיהיה לו מוכן מיד לאחר הפסח**

עיינן בשו"ת שבט הלוי (ד - מ"ט) דאינו נכון או משום טעמו של האליה רבה דלא התירו מכירת הערמה אלא במקום הפסד וכשאי אפשר להוציאו מרשותו או משום טעמו דהג"ר משולם איגרא דליכא ביטול המועיל דרוצה בקיומו של חמץ וכנידן דידן רוצה בחמץ מסוים אמנם אפשר דבעל החנות מזון מותר לו מעיקר הדין לקנות חמץ לפני פסח שכוונתו למכור החמץ ע"מ להרויח ואם ירצה הנכרי לקנות ממנו כל החמץ ודאי שיסכים לכך ואינו בגדר רוצה בקיומו אמנם מגונה הדבר ואין לעשות כן אלא בשעת הדחק (פסקי תשובות ת"כ - ז) משא"כ לבעל הבית יחידי שלוקח חמץ קודם הפסח מגלה בזה דעתו שרוצה בקיומו השדי חמד (ח"מ ט - כ) מביא מכמה פוסקים המקילים בזה דלא מצינו איסור רוצה בקיומו אלא כשרוצה להשתכר והרויח ע"י זה וגם המכירה הוא מכירה גמורה אף בלא ביטול (חת"ס קי"ט)

II. בדיקת חמץ

(א) **כללי הענין** עיינן ברש"י (פסחים 3:) שטעם הבדיקה שלא יעבור עליו כבל יראה וכבל ימצא (שמות י"ט: 3: ט"ו וי"ט ושם י"ג: 1) והר"י כתב דאע"ג דסגי בביטול בעלמא החמירו חכמים לבדוק חמץ ובערו שלא יבא לאכלו והר"ן כתב דמהתורה או ביטול או בדיקה וביעור ולמי שמבטל סגי בהכי מדאורייתא אלא מפני שביטול זה תלוי במחשבתן של בני אדם החמירו והעיקר ברש"י והר"ן (שער הציון תל"ג - מ"ד) כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה (תל"ג - ג) ועיינן במ"ב (סקי"ג) דאפילו מקום שאין רגיל להשתמש בו חמץ כל השנה רק שיש לחוש שמא הכניס שם חמץ באקראי ג"כ צריך בדיקה וטעמא דמילתא משום דעיקר בדיקה על הספק נתקנה ועיינן במעשה רב (קט"ח) ויש מקילין בהבדיקה שערי תשובה (תל"ג - 3) ודעת תורה (תל"ג - 3) וחכמת שלמה (תל"ג - י"א) דאם בדק היטב קודם ליל י"ד אין צריך לבדוק בדיקה גמורה כליל י"ד שהוא בחזקת מקום שאין מכניסים בו חמץ ועיינן בשער הציון (תל"ג - י"ג)

(ב) **עיקר זמן בדיקת חמץ בתחילת הלילה** - עיינן בשו"ע הרב (תל"ח - ה - ו וזקונטרס אחרון) שהוא מעיקר הדין שאם איתר ובדק אחר זמן זה אינו יצא ואפילו טעימא בעלמא אסור ולעשות שומר שיזכרנו אינו מועיל אמנם דעת החק יעקב דזמנו כל הלילה אלא משום שמא ישכח קבעו חכמים הזמן בתחילת הלילה ודומה לשאר מצות הלילה ודעת השו"ע הרב דשאני מצוה זו דאין לו סוף זמן כשאר המצות דאם לא בדק ליל י"ד צריך לבדוק אפילו בפסח עצמו עיינן בשו"ע וברמ"א (סג)

(ג) **בבית שיש כמה אנשים** המסייעים בהבדיקה צריך לכל אחד נר יחידי או פנס חשמל

(ד) **אם צריך לכבות האלקטרי בשעת הבדיקה** - עיינן במועדים וזמנים (הגדה בדיקת חמץ א"ת ח) דכשהחדר מואר באלקטרי כעין יום ואין יתרון לאור הנר בהרבה מקומות אולי לא מהני בהו ולכן האלקטרי עושה החדר כאור היום ושרגא בטיהרא דלא מהני ואין לומר כדעת האחרונים שאור האלקטרי גופא מהני לבדיקה ודינה כאכסדרה דהתם מיירי במקום פרוץ דוקא ונגד השמש ממש והעולם לא נהגו לכבות אולי משום דהאלקטרי חשיב נר כללי להחדר ונר בדיקה חשיב נר פרטי לחורין וסדקים ולמעשה כל אחד כמנהגו נוהג ועיינן בארחות רבינו (פסח א"ת ו) שהגר"י קניבסקי לא כיבו את החשמל בחדר (פסקי תשובות תל"ח - 3) וכ"כ הגרשז"א (מקסי תורה דף תנ"ה) וכ"כ השכות יצחק כשם רב אלישיב והאג"מ והחזו"א

(ה) **כתב בספר מחנה ישראל** (מהספן חייס פרק י) דאף שאין עוברים על פירורים כבל יראה צריך בדיקה שמא יבוא לאכלם מ"מ בפירורים דקים שאין בהם ממש כמו בחריצי הרצפה והכתלים דנמאסו ואין בהם חשש שמא יבוא לאכלם אין צריך בדיקה (סידור פסח כהלכתה י"ג - הערה 39) וכ"ש חמץ המונח במקום שאינו יכול להכניס ידו דלא יאכלנו ובביטול סגי ולכן לבדוק אחר דברים שאין צריך בדיקה הוא רק מעשה של spring cleaning וצ"ע ג אם צריך לטרוח עצמינו דהוא חומרא שאתא לידי קולא שהוא ביטול מצות עשה של ושמחת בחגך וכן פסק רב פנחס שיינבערג

(ו) **איכות הבדיקה** - עיינן בשע"ת (תל"ג - 3) שמלמד זכות על המוני עם דמקילין לבדוק כליל י"ד דרך העברה בלי חיפוש היטב בחורין וסדקין לפי תחלה מכבדין ורוחצין הכל היטב ואפילו ע"י א"י מסתברא דנאמנים על נקיותא וכ"כ הדעת תורה (תל"ג - 3) דדמי למקום שאין מכניסין בו חמץ ודי לבדוק אותם לאור הנר בהעברה בעלמא וע"ע בארזי הלבנון (א - דף כ"ד) דהגר"מ פיינשטיין בדק בדירתו הקטנה ארכה כשעה וחצי ואף יותר ובקובץ מבית לוי (א - כ"ד) הכריע שטוב להשאיר מקום בבית שלא בדק כלל כדי שיהיה חיוב בדיקה באותו מקום כליל י"ד ולהתחייב לכל הדיעות ובבית שיש קטנים חשיב מקום שמכניסים בו חמץ בכל אופן וצריך בדיקה גמורה